

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

Петечел Н. М.

**ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ
У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
(НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АСПЕКТ)**

методичні вказівки та завдання

для самостійної роботи

здобувачів денної форми здобуття освіти

першого (бакалаврського) рівня освіти

освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність»

спеціальності К9 Правоохоронна діяльність

м. Івано-Франківськ – 2025

*Затверджено на засіданні кафедри правоохоронної діяльності
(протокол № 1 від 26.08.2025 року).*

Рецензенти:

Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри судочинства Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

О. Я. Кузьмич, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри судочинства Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Петечел Н. М. Практичні механізми захисту прав людини у цивільному судочинстві (національний та європейський аспект). Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи здобувачів денної форми здобуття освіти спеціальності К9 Правоохоронна діяльність, освітньо-професійної програми Правоохоронна діяльність. Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2025. 31 с.

Методичні вказівки та завдання для підготовки для самостійної роботи здобувачів денної форми здобуття освіти з навчальної дисципліни «Практичні механізми захисту прав людини у цивільному судочинстві (національний та європейський аспект)» розроблені на основі навчального плану підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр спеціальності К9 Правоохоронна діяльність Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Метою даного видання є сприяння організації самостійної роботи здобувачів при вивченні відповідного курсу. В посібнику викладені завдання для самостійної роботи; ключові терміни, методичні завдання, практичні завдання для закріплення теоретичного матеріалу, питання для самоконтролю. Методична розробка призначена для здобувачів, аспірантів, викладачів.

© Петечел Н. М., 2025

© Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2025

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	8
Завдання для самостійної роботи здобувачів.....	11

ПЕРЕДМОВА

Практичні механізми захисту прав людини у цивільному судочинстві (національний та європейський аспект) – це галузь права, яка включає в себе сукупність розташованих у визначеній системі процесуальних норм, що регулюють суспільні відносини в сфері здійснення правосуддя в цивільних справах судами загальної юрисдикції та Європейським судом з прав людини. Для кожного з учасників процесу в цивільній справі нормами цивільного процесуального права встановлені процесуальні права та обов'язки. Норми цивільного процесуального права визначають хід судового процесу, встановлюють для кожного суб'єкта цивільних процесуальних відносин міру їх належної і можливої поведінки.

Вивчення навчальної дисципліни сприяє розумінню місця судового захисту прав суб'єктів громадянського суспільства у розбудові правової, демократичної держави. Окреслене коло питань є важливим для засвоєння та набуття практичних навичок студентами, що навчаються за спеціальністю «Право».

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Практичні механізми захисту прав людини у цивільному судочинстві (національний та європейський аспект)» складена відповідно до освітньо-професійної програми Правоохоронна діяльність, спеціальності К9 Правоохоронна діяльність, першого (бакалаврського) рівня освіти.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система правових норм, що регулюють діяльність та пов'язані з нею процесуальні правовідносини суду та учасників судового процесу, що виникають при здійсненні правосуддя в цивільних справах, а також нормативно-правові акти, які регламентують поняття, стандарти, механізми міжнародного захисту прав людини, структуру, повноваження вітчизняних та міжнародних органів, організацій, посадових осіб, які здійснюють захист прав, свобод і законних інтересів людини в Європі; практика Європейського суду з прав людини.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Практичні механізми захисту прав людини у цивільному судочинстві (національний та європейський аспект)» є формування у здобувачів системи знань про механізми судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави; про структуру та систему цивільного процесуального законодавства та судової практики його застосування; формування у студентів необхідних знань про загальні положення, стандарти і міжнародні механізми захисту прав людини, міжнародні і вітчизняні організації, які мають на меті реалізацію захист прав людини, а також співвідношення міжнародних та внутрішньодержавних механізмів захисту прав людини.

Основними цілями вивчення дисципліни «Практичні механізми захисту прав людини у цивільному судочинстві (національний та європейський аспект)» є формування у здобувачів правового світогляду та мислення, оволодіння студентами сучасними знаннями з метою формування і розвитку їх професійної компетенції у сфері захисту прав людини, отримання необхідного обсягу теоретичних правових знань та набуття практичних навичок правозастосування з метою вирішення конкретних правових ситуацій в контексті національного та міжнародного захисту та рішень Європейського суду з прав людини, оволодіння достатнім рівнем правової культури і правосвідомості для забезпечення захисту прав, свобод та інтересів суб'єктів в міжнародних організаціях.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні вміти:

– застосовувати знання цивільно-процесуальних норм у практичних ситуаціях;

- розуміти предметну сферу цивільно-процесуального права та професійної діяльності;
- спілкуватися мовою цивільного судочинства як усно, так і письмово;
- розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини;
- визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти, основні поняття та елементи цивільного судочинства;
- консультувати з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації;
- самостійно готувати проекти цивільних процесуальних документів (позовних заяв, клопотань, судових рішень тощо);
- логічно, критично і системно аналізувати документи, розуміти їх правовий характер і значення, давати юридичну кваліфікацію відносинам, що пов'язані із здійсненням цивільного судочинства;
- використовувати інформаційні технології:
  - Єдиний реєстр адвокатів
<https://erau.unba.org.ua/>
  - Автоматизована система виконавчого провадження
<https://asvprweb.minjust.gov.ua/#/search-debtors>
  - Єдиний державний реєстр судових рішень
<https://reyestr.court.gov.ua/>
  - Офіційний веб портал парламенту України «Законодавство України»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws>

Для підготовки самостійної роботи доцільно використовувати наступні нормативно-правові акти:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Дата оновлення: 17.07.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. N 3477-IV. Дата оновлення: 02.12.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 27.03.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>
5. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006 р. N 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>
6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Дата оновлення: 19.06.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
7. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. Дата оновлення: 18.06.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
8. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 04.06.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

1. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Харків: Право, 2016. 72 с. (Серія «Інноваційне суспільство і розвиток законодавства»). URL: <https://hr.arbitr.gov.ua/userfiles/bryncev07122016.pdf>

2. Васильєв С. В. Джерела цивільного процесуального права України: традиції й інновації: монографія. Харків: Еспада, 2013. 432 с.

3. Васильєв С. В. Порівняльний цивільний процес. Підручник. К.: Алерта, 2015. 352 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9642/1/Vasilyev_PCP_2015.pdf

Грабовська О. О. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 503 с.

1. Грабовська О. О. Теоретичні та практичні проблеми доказування у цивільному процесі практики : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 472 с.

2. Курило М.П. Цивільне процесуальне право України та уніфікація на його основі інших процесуальних галузей права: теорія і практика : монографія. Суми, 2014. 401 с. URL: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789/2421/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202.pdf>

3. Новели цивільного процесуального кодексу України : [Електронне видання] матер. кругл. столу (Одеса, 26 березня 2018 р.) / за заг. редакцією д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубєвої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2018. 112 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9460/Novelu%20Tsyvilnogo%20protsesualnogo%20kodeksu%20Ykr%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Позовне провадження : Монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, П. І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 552 с.

5. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: монографія / [В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.] ; за заг. ред. професора В. В. Комарова. Харків: Харків юридичний, 2008. 928 с.

6. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права : Підручник / М.М.Ясинок, М.П.Курило, О.В.Кіріяк, Ю.В.Білоусов,О.О.Кармаза, С.І.Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2016. URL: [http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4021/1/Цивільне процесуальне право України за ред. Ясинка М.М. 2016.pdf](http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4021/1/Цивільне%20процесуальне%20право%20України%20за%20ред.%20Ясинка%20М.М.%202016.pdf)

7. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія. Харків: Право, 2016. 600 с.

8. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. Київ, 2015. 208 с. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true>

9. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4459/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A6%D0%9F%D0%9F%20%20%20%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

10. Цивільне процесуальне право: підручник / [І.С. Ярошенко, І. О. Ізарова, О.М. Єфімов та ін.] ; за заг. ред. І.С. Ярошенко. Київ: КНЕУ, 2014. 519 с.

11. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / В. В. Комаров, К. В. Гусаров, Н. Ю. Сакара та ін. ; за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2016. 848 с.

12. Цивільний процес (загальна частина) : навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., доц. А.В. Коваленко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 192 с.

13. Цивільний процес : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / [К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Харків : Право, 2017. 234 с.

14. Цивільний процес України: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищих навчальних закладів / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханік-Посполітак. Київ: ВД «Дакор», 2018. 276 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У
ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
(НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АСПЕКТ)»

ТЕМА 1. Позов у цивільному процесі

Поняття, завдання, стадії цивільного судочинства. Сутність цивільного судочинства. Зміст завдань цивільного судочинства. Стадії цивільного судочинства. Види проваджень в цивільному судочинстві.

Процесуально-правовий статус сторін у цивільному процесі. Поняття сторін у цивільному процесі. Процесуальні права та обов'язки сторін. Процесуальна співучасть. Неналежний відповідач і порядок його заміни. Залучення співвідповідачів. Процесуальне правонаступництво.

Представництво у цивільному процесі. Поняття та ознаки представництва у цивільному процесі. Види представництва у цивільному судочинстві. Процесуальне становище та повноваження представника у цивільному процесі: обсяг та оформлення.

Інші учасники судового процесу. Цивільно-процесуальний статус помічника судді, секретаря судового засідання, судового розпорядника. Цивільно-процесуальний статус свідка. Цивільно-процесуальний статус експерта та експерта з питань права. Цивільно-процесуальний статус перекладача. Цивільно-процесуальний статус спеціаліста.

Поняття позову та його елементи. Види позовів. Право на позов і право на пред'явлення позову. Об'єднання та роз'єднання позовів: поняття, підстави, правові наслідки.

ТЕМА 2. Судовий розгляд цивільних справ у суді першої інстанції

Процесуальний порядок судового розгляду. Завдання та строки розгляду справи по суті. Відкриття розгляду справи по суті. З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Судові дебати та ухвалення рішення. Фіксування судового процесу. Зміна позову. Відмова від позову і визнання позову. Мирова угода сторін. Підстави та види забезпечення позову. Зустрічне забезпечення.

Фіксування судового процесу.

Відкладення розгляду справи та перерва в її розгляді. Зупинення провадження по справі. Закриття провадження у справі. Залишення позову без розгляду.

ТЕМА 3. Рішення суду першої інстанції

Поняття та види рішень суду. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення. Зміст судового рішення. Проголошення судового рішення. Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив. Набрання рішенням суду законної сили.

ТЕМА 4. Наказне провадження

Сутність наказного провадження. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Порушення наказного провадження. Порядок розгляду заяв про видачу судового

наказу. Зміст судового наказу. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві.

ТЕМА 5. Окреме провадження

Сутність окремого провадження. Загальна характеристика окремого провадження, його особливості. Справи про зміну правового статусу фізичної особи та встановлення фактів, що мають юридичне значення (визнання фізичної особи обмежено дієздатною чи недієздатною; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою; усиновлення; встановлення фактів, що мають юридичне значення). Справи про визнання або відновлення неоспорюваних суб'єктивних прав (відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передача безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність; визнання спадщини відумерлою). Справи про застосування встановлених законом заходів щодо захисту прав та законних інтересів (надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; справи про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; справи про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб; справи про видачу і продовження обмежувального припису).

ТЕМА 6. Апеляційне провадження

Поняття та сутність апеляційного провадження. Суди апеляційної інстанції.

Право апеляційного оскарження: суб'єкти та особливості реалізації. Об'єкти апеляційного оскарження. Строки апеляційного оскарження. Форма і зміст апеляційної скарги. Порядок подання та прийняття апеляційної скарги до розгляду.

Відкриття апеляційного провадження. Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги. Підстави для відмови у відкритті апеляційного провадження. Відзив на апеляційну скаргу, приєднання до апеляційної скарги, доповнення, зміна апеляційної скарги або відкликання її або відмова від неї.

Апеляційний розгляд. Підготовка розгляду справи апеляційним судом. Межі та порядок розгляду справи апеляційним судом. Порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи.

Повноваження суду апеляційної інстанції. Ухвала та постанова суду апеляційної інстанції, їх зміст. Окрема ухвала апеляційного суду. Законна сила постанови і ухвали суду апеляційної інстанції.

ТЕМА 7. Провадження в касаційній інстанції

Поняття та сутність касаційного провадження. Право та строк касаційного оскарження. Порядок подання, форма та зміст касаційної скарги.

Відкриття касаційного провадження у справі. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги. Підстави для відмови у відкритті касаційного провадження у справі. Відзив на касаційну скаргу, приєднання до касаційної скарги, доповнення, зміна касаційної скарги або відкликання її та відмова від неї.

Касаційний розгляд. Підготовка справи до касаційного розгляду, попередній розгляд справи. Межі розгляду справи судом касаційної інстанції. Попередній розгляд справи. Процесуальний порядок та строк розгляду справи судом касаційної інстанції. Підстави для передачі справи на розгляд та особливості розгляду справи палатою,

об'єднано палатою або Великою Палатою Верховного Суду. Порядок розгляду касаційної скарги, що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи.

Повноваження суду касаційної інстанції. Порядок прийняття постанов судом касаційної інстанції. Постанова суду касаційної інстанції, її зміст. Окрема ухвала касаційного суду.

ТЕМА 8. Європейський суд з прав людини: загальні питання організації та діяльності

Правовий статус Європейського суду з прав людини. Порядок формування та склад Європейського суду з прав людини. Регламент Європейського суду з прав людини. Організаційна структура Європейського суду. Пленарні засідання Європейського Суду. Комітети та Секретаріат Суду. Повноваження Палат та Великої Палати Європейського Суду.

Компетенція Європейського суду з прав людини. Субсидіарний характер компетенції. Види компетенцій ЄСПЛ: часовий критерій компетенції Суду; територіальна юрисдикція та компетенція суду; предметний критерій юрисдикції Суду; компетенція за колом суб'єктів.

ТЕМА 9. Порядок звернення та процедура розгляду справ у Європейському суді з прав людини

Суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. Правила подання заяви до розгляду у Європейському суді з прав людини. Умови та порядок подання заяви до розгляду у Європейському суді з прав людини. Форма заяви. Терміни подачі заяви до Канцелярії Суду. Реєстрація заяви Канцелярією Суду.

Критерії прийнятності заяви до розгляду у Європейському суді з прав людини: юрисдикційні критерії прийнятності; процесуальні критерії прийнятності; матеріальні критерії прийнятності. Перспективи змін критеріїв прийнятності заяви до розгляду у ЄСПЛ.

Процедура розгляду справ у Європейському суді з прав людини. Стадії провадження: відкриття провадження у справі; провадження щодо прийнятності заяви до розгляду ЄСПЛ; розгляд справи по суті; прийняття рішення.

Особливі процедури розгляду справ у ЄСПЛ. Процедура дружнього врегулювання спору. «Невідкладний» розгляд заяви згідно з Правилами процедури Європейського суду з прав людини. Процедура прийняття пілотного рішення у справі.

Функції судді-доповідача. Повноваження судді, який засідає одноособово, комітету суддів, палати Суду. Розгляд конкретних справ та винесення рішення по суті справи як основна функція Палати Суду. Юрисдикція Великої Палати Суду.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ СМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Тема 1. ПОЗОВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Тема є вступною до вивчення основного курсу, її засвоєння допоможе зорієнтуватися в змісті навчальної дисципліни, дасть загальне уявлення щодо предмету навчальної дисципліни.

Сторонами в цивільному процесі виступають позивач і відповідач (ст. 48 ЦПК). Їхня цивільна процесуальна правоздатність і цивільна процесуальна дієздатність визначаються законом (ст. 46, 47 ЦПК). Процесуальні права та обов'язки сторін визначаються ст. 43, 49 ЦПК.

Процесуальна співучасть (ст. 50 ЦПК) – це участь в одному процесі декількох позивачів або відповідачів, права вимоги чи зобов'язання яких не виключають один одного. Слід вивчити підстави та види співучасті (обов'язкова та факультативна; активна, пасивна, змішана).

Інститут процесуального правонаступництва регламентується ст. 55 ЦПК. Важливо зрозуміти, в чому полягає відмінність між процесуальним правонаступництвом і заміною неналежного відповідача.

Судове представництво – це процесуальна діяльність правоздатних і дієздатних суб'єктів від імені та в інтересах осіб, які беруть участь у справі.

Інститут судового представництва регулюється ст. ст. 58-64 ЦПК та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Засобом захисту прав особи у позовному провадженні є позов – матеріально-правова вимога позивача до відповідача, звернена через суд про захист порушеного, оспорюваного чи невизнаного права або інтересу, який здійснюється у певній, визначеній законом, процесуальній формі.

Позов має кілька елементів, до яких належать: предмет, підстава, зміст.

Закон, крім категорії «позов», використовує термін «право на позов», не розкриваючи його зміст. Право на позов – складне поняття, яке складається з двох правомочностей: 1) право на процес, на діяльність суду щодо розгляду та вирішення спору; 2) право на одержання захисту у визначеному процесуальному порядку.

Слід вирізняти передумови права на пред'явлення позову та умови реалізації права на пред'явлення позову. Значення передумов на пред'явлення позову полягає в тому, що якщо нема тієї або іншої передумови, то у позивача нема права на пред'явлення позову і суддя повинен відмовити в прийнятті позовної заяви.

Право на пред'явлення позову може бути здійснене тільки у порядку, встановленому законом. Основними складовими порядку є: дотримання правил цивільної юрисдикції; дієздатність позивача (ст. ст. 46, 47 ЦПК); дотримання належної форми позовної заяви (ст. ст. 175, 177 ЦПК).

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та види цивільного судочинства.
2. Стадії цивільного процесу.
3. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин та їх характеристика. Класифікація суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин.
4. Сторони у цивільному процесі: поняття та загальна характеристика. Процесуальне становище сторін. Зловживання суб'єктивними процесуальними правами : поняття, форми та процесуально-правові наслідки.

5. Процесуальна співучасть: види, підстави виникнення та правові наслідки.
6. Заміна неналежного відповідача.
7. Процесуальне правонаступництво.
8. Поняття та процесуально-правова характеристика інституту третіх осіб у цивільному процесі.
9. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору.
10. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору.
11. Судове представництво: поняття, види та правові наслідки.
12. Органи та посадові особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
  - 12.1. Підстави та форми участі у цивільному процесі органів та посадових осіб, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
  - 12.2. Процесуально-правовий статус органів та посадових осіб, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
13. Інші учасники цивільної справи : перекладач, свідки, експерт, спеціаліст, експерт з питань права, судовий розпорядник, секретар судового засідання.
14. Поняття та особливості позовного провадження.
15. Поняття позову та його процесуально-правова природа.
16. Елементи позову та їх характеристика. Зміна елементів позову.
17. Види позовів та їх характеристика. Тотожність позову.
18. Право на позов. Передумови права на пред'явлення позову.
19. Умови реалізації права на позов.
20. Забезпечення позову. Зустрічне забезпечення.

Ключові терміни: джерела цивільного процесуального права; метод цивільного процесуального права; норма цивільного процесуального права; предмет цивільного процесуального права; система цивільного процесуального права; стадії цивільного процесу; цивільне процесуальне право; цивільне судочинство; цивільний процес; суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин; суд; адвокат; активна співучасть; відповідач; довіреність; договір про надання правових послуг; договірне представництво; експерт; експерт з питань права; законне представництво; неналежний відповідач; ордер; органи державної влади, які уповноважені державою здійснювати функції захисту прав, свобод та інтересів інших осіб; органи місцевого самоврядування; пасивна співучасть; перекладач; позивач; помічник судді; представник; прокурор; процесуальне (судове) представництво; процесуальне правонаступництво; секретар судового засідання; свідок; спеціаліст; сторони в цивільному процесі; судовий розпорядник; треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору; треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору цивільно-процесуальна дієздатність; цивільно-процесуальна правоздатність.

Методичне завдання

1. Здійсніть порівняльно-правову характеристику у формі таблиці видів цивільного судочинства.
2. Схематично відобразіть джерела цивільного процесуального права.
3. У формі таблиці відобразіть обсяг процесуальних прав та обов'язків, якими володіють інші учасники цивільної справи.
4. Схематично відобразіть порівняльно-правову характеристику судового представництва.

5. Проаналізуйте довіреність (спеціальну) на ведення справи в суді на предмет дотримання норм матеріального та процесуального права.

6. Виконайте за власним вибором будь-який із видів завдань:

а) Сформувавши фабулу справи на підставі судового рішення (електронний варіант додається), отриманого за допомогою різних пошукових систем, підготуйте проект позовної заяви у цивільній справі.

б) І. В. Іванов, Р. М. Кириченко, В. В. Горан та В. М. Медвідь працюючи на підприємстві «Осмолода» 06.05.2021 р. були звільнені з роботи у зв'язку із систематичним невиконанням трудових обов'язків (вказані працівники працювали на підприємстві в одній зміні механіками деревообробних станків). Зокрема ними було невиконаний план за зміну по висушуванню 50 метрів кубічних деревини, як це було передбачено планом, який затверджувався керівником підприємства на початку календарного року. В той же час працівниками висушено було тільки 45 метрів кубічних деревини. В своїх поясненнях працівники посилялися на поломки окремих деталей станків, що не дозволило їм виконати план.

Кожний із працівників впродовж року вже раз був притягнутий до дисциплінарної відповідальності, зокрема було оголошено кожному із них догану наказом керівника підприємства від 01.03.2021 р.

Виборний орган первинної профспілкової організації дав згоду на звільнення цих працівників (рішення від 05.05.2021 р.).

Виходячи із вище наведеної фабули справи визначивши елементи позову, підготуйте проект позовної заяви до суду м. Івано-Франківська про поновлення на роботі осіб, про яких йдеться, звільнених у зв'язку із систематичним невиконанням трудових обов'язків (п. 3 ст. 40 КЗпП України).

в) Довідавшись про стан свого здоров'я К. Симоненко вирішив скласти заповіт. Заповіт було посвідчено одним із нотаріусів державної нотаріальної контори районного центру м. Калуш. Л. Вінтоняк будучи помічником нотаріуса проживав в тому ж селі що й К. Симоненко. Перейшовши на іншу роботу Л. Вінтоняк поцікавився в одного із синів К. Симоненка, що є передумовою для його конфлікту із батьком.

Крім того, Л. Вінтоняк також повідомив, що через його конфлікти із батьком батько відмовився заповідати йому своє майно. Така інформація спровокувала ще більший конфлікт в родині К. Симоненків.

Виходячи із нижче наведеної фабули справи сформулюйте підставу та предмет позову, якщо К. Симоненко захоче звернутися із позовом до нотаріуса про захист своїх прав та інтересів у зв'язку із розголошення ним нотаріальної таємниці. Підготуйте проект позовної заяви.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV URL : <http://rada.gov.ua>

2. Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 9 URL : <http://rada.gov.ua>

3. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Дика А. О. Спір про право у цивілістичному процесі: нотаріат, суд, виконавче провадження : монографія. Київ : Алерта, 2021. 288 с. Серія «Процесуальні науки».

4. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.

5. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] / [Н. Ю. Голубєва та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Київ : Юрінком Інтер, 2021. - 838 с.
6. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д.Д, Луспенник, П.І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. 552 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 1028 с.
8. Цивільне процесуальне право. Підручник. Коссак В. М., Лемик Р.Я., Навроцька Ю.В., Сенік С. В. Київ. Право. 2020. 752 с.
9. Цивільне процесуальне право України [Текст] : академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 622 с.
10. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д. ю. н., професора, академіка Академії вищої школи України М. М. Ясинка (видання друге доповнене і перероблене) Київ. : Алерта. 2020 р. 810 с.
11. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572.
12. Цивільне процесуальне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 624 с.
13. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондратьєва, Л.А. Остафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич; за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці : Чернівець. нац. ун-ет ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.
14. Цивільний процес : навч. посіб. / [К.В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Харків, 2020. 390 с.
15. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіріяк, О.О. Карма за, С. І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинка. Київ. Алеута, 2016. 734 с.

Тема 2. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Судовий розгляд – це основна стадія цивільного процесу, метою якої є правильний та своєчасний розгляд та вирішення цивільної справи по суті.

Судове засідання включає в себе чотири послідовні частини (етапи): 1) підготовча (організаційна) частина; 2) розгляд справи по суті; 3) судові дебати; 4) ухвалення та проголошення рішення.

Всі частини судового засідання знаходяться в тісному взаємозв'язку одна з одною, складаючи в сукупності єдиний процес судового розгляду.

Суд не завжди розглядає і вирішує справу в одному судовому засіданні. Нерідко виникають обставини, які перешкоджають розгляду та вирішенню справи в судовому засіданні. В таких випадках розгляд справи відкладається або провадження у справі зупиняється, закривається чи заява залишається без розгляду.

При вивченні теми слід керуватися гл. 5-8 розділу III ЦПК України.

Питання для самоконтролю:

1. Судові засідання як процесуальна форма розгляду цивільних справ у суді першої

інстанції. Ритуально-церемоніальні особливості судових засідань. Повноваження головуєчого.

2. Порядок судового розгляду цивільних справ у суді першої інстанції. Складові частини судових засідань. Їх характеристика.

2.1 Відкриття судового засідання.

2.2. З'ясування обставин справи та перевірки їх доказами.

2.3. Судові дебати.

2.4. Постановлення та проголошення судового рішення.

3. Відкладення розгляду цивільної справи та оголошення судом перерви.

4. Зупинення провадження у справі.

5. Закриття провадження у справі без винесення судом рішення по суті спору.

6. Фіксування цивільного процесу.

Ключові терміни: відкладення розгляду справи; відмова від позову; визнання позову; залишення заяви без розгляду; зупинення провадження у справі; копіювання технічного запису; оголошення перерви; перерва в судовому засіданні; протокол судового засідання; репліка; строки судового розгляду; судова промова; судовий розгляд; судові засідання; судові дебати.

Методичне завдання:

1. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект заяви про відвід судді.

2. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект заяви про відмову від позову.

3. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект заяви про затвердження умов мирової угоди та закриття провадження у справі.

4. Проаналізуйте практику застосування Верховним Судом норм процесуального права в частині зупинення провадження у справі незалежно від підстави та категорії справ.

5. Проаналізуйте практику застосування Верховним Судом норм процесуального права в частині закриття провадження у справі незалежно від підстави та категорії справ.

6. Проаналізуйте практику застосування Верховним Судом норм процесуального права в частині залишення позову без розгляду незалежно від підстави та категорії справ.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV URL : <http://rada.gov.ua>

2. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ в суді першої інстанції : Постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року за № 2 URL : <http://rada.gov.ua>

3. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.

4. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] / [Н. Ю. Голубєва та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Київ : Юрінком Інтер, 2021. - 838 с.

5. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д.Д.Луспенник, П.І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. 552 с.

6. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 1028 с.

7. Цивільне процесуальне право. Підручник. Коссак В. М., Лемик Р.Я., Навроцька Ю.В., Сенік С. В. Київ. Право. 2020. 752 с.

8. Цивільне процесуальне право України [Текст] : академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 622 с.

9. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д. ю. н., професора, академіка Академії вищої школи України М. М. Ясинка (видання друге доповнене і перероблене) Київ. : Алерта. 2020 р. 810 с.

10. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572.

11. Цивільне процесуальне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 624 с.

12. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондратьєва, Л.А. Остафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич; за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці : Чернівець. нац. ун-ет ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

13. Цивільний процес : навч. посіб. / [К.В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Харків, 2020. 390 с.

14. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіряк, О.О. Карма за, С. І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинка. Київ. Алеута, 2016. 734 с.

Тема 3. РІШЕННЯ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

У порядку цивільного судочинства суди ухвалюють рішення, постанови, постановляють ухвали та видають судові накази.

Рішення суду – це судові рішення, якими завершується судовий розгляд, вирішується справа по суті, дається відповідь на матеріально-правову вимогу позивача, пред'явлену до суду.

Вивчаючи правову природу рішення суду студент повинен акцентувати увагу на вимогах, яким повинно відповідати судові рішення. Основні вимоги закріплені в ст. 263 ЦПК України – рішення повинно бути законним та обґрунтованим. Проте до рішення пред'являють й інші вимоги. Воно повинно бути ухвалене у порядку, встановленому цивільним процесуальним законом, викладатися у чітко визначеній формі та відповідати вимогам щодо змісту.

При вивченні питання про усунення недоліків судового рішення, ухваленого судом першої інстанції, слід пам'ятати, що з моменту ухвалення рішення суду набуває властивості незмінності. Після оголошення рішення по справі суд, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення. Тільки деякі визначені в законі недоліки можуть бути виправлені судом, який його ухвалив, а саме: 1) виправити описки та арифметичні помилки (ст. 269 ЦПК України); 2) ухвалити додаткове рішення, усунувши його неповноту (ст. 270 ЦПК України); 3) роз'яснити рішення суду, якщо воно є незрозумілим (ст. 271 ЦПК України).

Щодо питання про законну силу судового рішення в науковій та навчальній літературі висловлені різні точки зору. Опрацювання рекомендованої літератури

допоможє студенту з'ясувати суть наукової дискусії та продумати свою позицію з цього питання.

Ухвалами суду вирішуються усі питання процесу, які не пов'язані із вирішенням справи по суті. Вони можуть стосуватися порушення справи та підготовки її до розгляду, забезпечення доказового матеріалу, ходу процесу. Ухвалами оформлюють відповіді суду на заявлені клопотання та заяви тощо.

Судовий наказ – форма судового рішення, що ухвалюється у справах наказного провадження про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та процесуально-правова сутність судових рішень у цивільному процесі.
2. Форми судових рішень та їх правова характеристика
3. Вимоги, яким мають відповідати судові рішення
4. Зміст судового рішення
5. Законна сила судових рішень
6. Недоліки судових рішень та способи їх виправлень.

Ключові терміни: виключність рішення; виправлення описки чи явної арифметичної помилки; додаткове рішення суду; законна сила рішення суду; законність судового рішення; обґрунтованість судового рішення; окрема ухвала; описка у рішенні суду; оцінка доказів; помилка у рішенні суду; постанова; преюдиційність рішення; протокольні ухвали; реалізованість рішення; самостійні ухвали; судові рішення; ухвала.

Практичні завдання

1. Виходячи із фабули справи користуючись єдиним реєстром судових рішень проаналізуйте по формі і змісту наступні судові рішення по будь-якій із категорії справ:

- а) рішення суду першої інстанції у справах за позовами про присудження, про визнання та за перетворювальними позовами;
- б) ухвалу суду;
- в) окрему ухвалу суду;
- г) додаткове рішення;
- д) ухвалу про роз'яснення рішення;
- е) ухвалу про внесення виправлень.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV URL : <http://rada.gov.ua>
2. Про судові рішення у цивільній справі: постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 14 URL : <http://rada.gov.ua>
3. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.
4. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] / [Н. Ю. Голубєва та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Київ : Юрінком Інтер, 2021. - 838 с.

5. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д.Д. Луспенник, П.І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. 552 с.
6. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 1028 с.
7. Цивільне процесуальне право. Підручник. Коссак В. М., Лемик Р.Я., Навроцька Ю.В., Сенік С. В. Київ. Право. 2020. 752 с.
8. Цивільне процесуальне право України [Текст] : академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 622 с.
9. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д. ю. н., професора, академіка Академії вищої школи України М. М. Ясинка (видання друге доповнене і перероблене) Київ. : Алерта. 2020 р. 810 с.
10. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572.
11. Цивільне процесуальне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 624 с.
12. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондратьєва, Л.А. Остафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич; за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці : Чернівець. нац. ун-ет ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.
13. Цивільний процес : навч. посіб. / [К.В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Харків, 2020. 390 с.
14. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіряк, О.О. Карма за, С. І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинка. Київ. Алеута, 2016. 734 с.

Тема 4. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Наказне провадження є самостійним видом провадження. Наказне провадження – це спрощений вид провадження у справах за вимогами, які мають очевидно достовірний характер. Його ще можна назвати непроцесуальним, оскільки хід провадження не фіксується у протоколах чи інших процесуальних документах (журналі судового засідання чи ін.).

Цей вид провадження не свідчить про відсутність спірних правовідносин між сторонами, а про те, що в силу очевидності права вимоги заявника виключають спір про наявність самого права. Справи наказного провадження виділені законом з огляду на вимогу процесуальної економії, тобто, деякі справи дозволено розглядати відмінним від загальної цивільної процесуальної форми шляхом.

Справи, які належать до наказного провадження, порядок їх розгляду, видачі та скасування судового наказу визначені статтями 160-173 ЦПК України.

Питання для самоконтролю:

1. Наказне провадження : поняття та процесуально-правова сутність.
2. Вимоги, щодо яких може бути виданий судовий наказ.
3. Відкриття наказного провадження.
4. Судовий наказ. Поняття та процесуально-правова сутність.

5. Скасування судового наказу.

Ключові терміни: боржник; заявник у справах наказного провадження; наказне провадження; судовий наказ

Практичні завдання

1. Виходячи із фабули справи користуючись єдиним реєстром судових рішень проаналізуйте по формі і змісту судовий наказ незалежно від вимоги щодо якої він виданий.

2. Сформувавши фабулу справи на підставі судового наказу (електронний варіант додається), отриманого за допомогою різних пошукових систем, підготуйте проект заяви про його скасування.

3. Виходячи із фабули справи користуючись єдиним реєстром судових рішень проаналізуйте по формі і змісту ухвалу суду про скасування судового наказу.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV URL : <http://rada.gov.ua>

2. Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 р. № 14 URL : <http://rada.gov.ua>

3. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.

4. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] / [Н. Ю. Голубєва та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Київ : Юрінком Інтер, 2021. - 838 с.

5. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 1028 с.

6. Цивільне процесуальне право. Підручник. Коссак В. М., Лемик Р.Я., Навроцька Ю.В., Сенік С. В. Київ. Право. 2020. 752 с.

7. Цивільне процесуальне право України [Текст] : академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 622 с.

8. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д. ю. н., професора, академіка Академії вищої школи України М. М. Ясинка (видання друге доповнене і перероблене) Київ. : Алерта. 2020 р. 810 с.

9. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572.

10. Цивільне процесуальне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 624 с.

11. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондратьєва, Л.А. Остафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич; за ред. О. В. Гетманцевої. Чернівці : Чернівець. нац. ун-ет ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

12. Цивільний процес : навч. посіб. / [К.В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Харків, 2020. 390 с.

13. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіріяк, О.О. Карма за, С. І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинка. Київ. Алеута, 2016. 734 с.

Тема 5. ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Окреме провадження – вид цивільного судочинства, який відрізняється від позовного відсутністю спору про право і, як наслідок цього, відсутністю сторін з протилежними юридичними інтересами. Окреме провадження характеризується як непозовне, одностороннє провадження.

В порядку окремого провадження розглядаються цивільні справи, в яких суд підтверджує наявність або відсутність юридичних фактів або обставин, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб.

В порядку окремого провадження розглядаються також цивільні справи, в яких необхідно підтвердити наявність або відсутність безспірного права. В цих категоріях справ судом вирішуються питання не тільки факту, але й права. В таких випадках захист права не може бути здійснений в позовному порядку, оскільки відсутній спір про право і заінтересована особа ні до кого жодних вимог не пред'являє.

В окремому провадженні розглядаються справи, в яких суд встановлює правовий статус фізичної особи.

Справи окремого провадження розглядаються судами за загальними правилами позовного провадження з особливостями, встановленими процесуальним законодавством.

Перелік справ, які розглядаються в порядку окремого провадження, встановлений ч. 2-4 ст.293 ЦПК України.

При вивченні теми необхідно звертати увагу на особливості судового розгляду категорій справ окремого провадження, пов'язаних з поданням заяви, діями судді після прийняття заяви, складом осіб, які беруть участь у справі, особливостями судового доказування, ухваленням судового рішення.

Питання для самоконтролю:

1. Окреме провадження як вид цивільного судочинства.
2. Учасники справ окремого провадження та їх процесуально-правове становище.
3. Процесуальний порядок розгляду справ окремого провадження.
4. Розгляд справ про зміну правового статусу фізичних осіб: *справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатної та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, розгляд судом справ про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх, про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, усиновлення дитини або неповнолітньої особи.*
5. Розгляд справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення

6. Розгляд справ про відновлення чи визнання неоспорюваних прав : *справи про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі, про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність, про визнання спадщини відумерлою.*

7. Розгляд справ про примусове здійснення певних правових дій: *справи про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку, про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб про видачу і продовження обмежувального припису.*

Ключові терміни: банківська таємниця, безхазяйна нерухома річ, вексель, відумерла спадщина, заявник у справах окремого провадження; заінтересовані особи у справах окремого провадження; обмежувальний припис; окреме провадження; психіатрична допомога; спір про факти; цивільна дієздатність; усиновлення, цінні папери на пред'явника.

Практичні завдання

1. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект заяви про визнання особи безвісно відсутньою.

2. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект заяви про встановлення факту неправильності запису в акті цивільного стану.

3. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект заяви про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

4. Виходячи із фабули справи користуючись єдиним реєстром судових рішень проаналізуйте по формі і змісту рішення суду у наступній категорії справ:

а) справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатної та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, усиновлення дитини або неповнолітньої особи;

б) справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення;

в) справи про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі, про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність, про визнання спадщини відумерлою;

г) справи про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку, про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб про видачу і продовження обмежувального припису.

5. Підготуйте реферат обсягом 10-12 сторінок зі зробленими висновками на тему: «Процесуально-правові аспекти усунення ускладнень, які можуть виникати у ході розгляду та вирішення справ у порядку окремого провадження».

6. Підготуйте реферат обсягом 10-12 сторінок зі зробленими висновками на тему: «Процесуально-правові аспекти закриття провадження у справах, які розглядаються у порядку окремого провадження».

7. Сформувавши фабулу справи на підставі рішення суду (електронний варіант додається), отриманого за допомогою різних пошукових систем, підготуйте проект заяви про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

8. Сформувавши фабулу справи на підставі рішення суду (електронний варіант додається), отриманого за допомогою різних пошукових систем, підготуйте проект заяви про визнання особи безвісно відсутньою.

Література:

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III URL : <http://rada.gov.ua>
2. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України від 14.07.2020 р. № 768-IX URL : <http://rada.gov.ua>
3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI URL : <http://rada.gov.ua>
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII URL : <http://rada.gov.ua>
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII URL : <http://rada.gov.ua>
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV URL : <http://rada.gov.ua>
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97 URL : <http://rada.gov.ua>
8. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III URL : <http://rada.gov.ua>
9. Про протидію захворюванню на туберкульоз : Закон України від 05.07.2001 р. № 2586-III URL : <http://rada.gov.ua>
10. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III URL : <http://rada.gov.ua>
11. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII URL : <http://rada.gov.ua>
12. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 29.05.2006 р. № 3480-IV URL : <http://rada.gov.ua>
13. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III URL : <http://rada.gov.ua>
14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV URL : <http://rada.gov.ua>
15. Правила зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці : Постанова Правління Національного банку України від 14 липня 2006 року № 267 URL : <http://rada.gov.ua>
16. Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів : Постанова Пленуму Верховного суду України № 5 від 08.06.2007 року URL : <http://rada.gov.ua>
17. Рішення Конституційного Суду України від 01.06.2016 року №2-рп/2016 URL : <https://ccu.gov.ua/index.php>
18. Про судову практику в цивільних справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.09.2011 № 10 URL : <http://rada.gov.ua>
19. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.
20. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] / [Н. Ю. Голубева та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубевої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Київ : Юрінком Інтер, 2021. - 838 с.

21. Окреме провадження: монографія/ В. В. Комаров, Г.О.Світлична, І. В, Удадьцова; за ред.. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. 312 с.

22. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 1028 с.

23. Цивільне процесуальне право. Підручник. Косак В. М., Лемик Р.Я., Навроцька Ю.В., Сенік С. В. Київ. Право. 2020. 752 с.

24. Цивільне процесуальне право України [Текст] : академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 622 с.

25. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д. ю. н., професора, академіка Академії вищої школи України М. М. Ясинка (видання друге доповнене і перероблене) Київ. : Алерта. 2020 р. 810 с.

26. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572.

Тема 6. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Провадження в суді апеляційної інстанції є комплексним явищем. Суд апеляційної інстанції, розглядаючи справу, здійснює перевірку законності та обґрунтованості рішень і ухвал суду першої інстанції.

Аналіз норм, що регламентують апеляційне провадження (ст.ст. 251-387 ЦПК України), дає підстави визначити наступні характерні риси цієї стадії: 1) апеляційна скарга подається на рішення, ухвалу суду першої інстанції, що не набрали законної сили; 2) в зв'язку з поданням апеляційної скарги справа направляється на розгляд суду вищого рівня; 3) суд апеляційної інстанції, розглядаючи справу, вирішує не тільки питання відповідності судового рішення вимогам законності та обґрунтованості, а й торкається суті спірних правовідносин; 4) апеляційний суд здійснює розгляд справи у чітко визначених законом межах.

Суд апеляційної інстанції перевіряє справу в повному обсязі, якщо поза увагою доводів апеляційної скарги залишилась незаконність або необґрунтованість рішення першої інстанції у справах окремого провадження. Апеляційний суд досліджує докази, які судом першої інстанції були досліджені з порушенням встановленого порядку або в дослідженні яких було неправомірно відмовлено, а також нові докази, неподання яких до суду першої інстанції було зумовлено поважними причинами.

Окремої уваги заслуговують повноваження апеляційного суду (ст. 374 ЦПК України). Відповідно до реалізованого повноваження суд апеляційної інстанції може приймати постанову або ухвалу, що набирають законної сили з дня їх прийняття.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття, ознаки та суть апеляційного провадження.
2. Право апеляційного оскарження: суб'єктивні, об'єктивні та формальні передумови його реалізації.
3. Відкриття апеляційного провадження.
4. Процесуальна форма розгляду справи судом апеляційної інстанції.
5. Повноваження суду апеляційної інстанції.

6. Постанови та ухвали суду апеляційної інстанції.

Ключові терміни: апеляційне провадження; апеляційна скарга; межі розгляду справи апеляційним судом; повноваження суду апеляційної інстанції; постанова суду апеляційної інстанції; строк апеляційного оскарження; суд апеляційної інстанції.

Практичні завдання

1. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції
2. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції
3. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект відзиву на апеляційну скаргу та її доповнення, а також приєднання
4. Виходячи із фабули справи користуючись єдиним реєстром судових рішень проаналізуйте по формі і змісту наступні ухвали суду апеляційної інстанції незалежно від категорії справ:
  - а) про відкриття апеляційного провадження у справі;
  - б) про відмову у відкритті апеляційного провадження у справі;
  - в) повернення апеляційної скарги чи залишення її без руху
5. Сформувавши фабулу справи на підставі ухвали апеляційного суду (електронний варіант додається), отриманого за допомогою різних пошукових систем, підготуйте проект ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження
6. Проаналізуйте практику застосування функціональних повноважень судами апеляційної інстанції незалежно від виду та категорії справ.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV URL : <http://rada.gov.ua>
2. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.
3. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] / [Н. Ю. Голубєва та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Київ : Юрінком Інтер, 2021. - 838 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 1028 с.
5. Цивільне процесуальне право. Підручник. Коссак В. М., Лемик Р.Я., Навроцька Ю.В., Сенік С. В. Київ. Право. 2020. 752 с.
6. Цивільне процесуальне право України [Текст] : академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 622 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д. ю. н., професора, академіка Академії вищої школи України М. М. Ясинка (видання друге доповнене і перероблене) Київ. : Алерта. 2020 р. 810 с.
8. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572.

9. Цивільне процесуальне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 624 с.

10. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондратьєва, Л.А. Остафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич; за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці : Чернівець. нац. ун-ет ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

11. Цивільний процес : навч. посіб. / [К.В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Харків, 2020. 390 с.

12. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіряк, О.О. Карма за, С. І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинка. Київ. Алеута, 2016. 734 с.

Тема 7. ПРОВАДЖЕННЯ В КАСАЦІЙНІЙ ІНСТАНЦІЇ

Касаційне провадження – це сукупність процесуальних дій суду та інших учасників цивільного процесу, спрямованих на перевірку законності судових рішень, які набрали законної сили, з обставин неправильного застосування судами норм матеріального права чи порушення норм процесуального права. Основними рисами касаційного провадження в цивільному судочинстві є: 1) касаційна скарга подається на судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також рішення і ухвали апеляційного суду, які набрали законної сили; 2) подання касаційної скарги обумовлено неправильним, на думку особи, що оскаржує рішення, застосуванням судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального права чи порушенням норм процесуального права; 3) суд касаційної інстанції, розглядаючи справу, вирішує тільки питання права; 4) під час розгляду справи в касаційному порядку суд не може встановлювати та (або) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в оскаржуваному судовому рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими; 5) за результатом розгляду справи суд касаційної інстанції може направити справу на новий розгляд в суд першої чи апеляційної інстанцій, а у певних випадках також вирішити її по суті; 6) розгляд справи в суді касаційної інстанції здійснюється з дотриманням загальних засад судочинства.

Для того, щоб мати чітку уяву про право касаційного оскарження та порядок здійснення цього права, треба знати, кому належить право на порушення діяльності суду касаційної інстанції і з якого моменту воно виникає. Право касаційного оскарження може бути реалізоване визначеними в законі особами при дотриманні вказаного в законі строку та порядку подання касаційної скарги. Строк на касаційне оскарження встановлений ст. 390 ЦПК України.

Студент повинен детально опрацювати питання про межі та порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття, ознаки та суть касаційного провадження
2. Право касаційного оскарження: суб'єктивні, об'єктивні та формальні передумови його реалізації
3. Відкриття касаційного провадження.
4. Процесуальна форма розгляду справи судом касаційної інстанції
5. Повноваження суду касаційної інстанції

6. Постанови та ухвали суду касаційної інстанції

Ключові терміни: касаційна скарга; касаційне провадження; повноваження суду касаційної інстанції; право касаційного оскарження; суд касаційної інстанції

Практичні завдання

1. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект касаційної скарги на ухвалу суду першої інстанції.
2. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект касаційної скарги на рішення суду першої інстанції.
3. Сформувавши фабулу справи підготуйте проект відзиву на касаційної скаргу та її доповнення.
4. Сформувавши фабулу справи на підставі ухвали касаційного суду (електронний варіант додається), отриманого за допомогою різних пошукових систем, підготуйте проект ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV URL : <http://rada.gov.ua>
2. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с. "
3. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] / [Н. Ю. Голубєва та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Київ : Юрінком Інтер, 2021. - 838 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/за загальною редакцією Василюк Н.В., Гулька Б.І., Кота О.О. – Київ : ВД «Дакор», 2021. – 1028 с.
5. Цивільне процесуальне право. Підручник. Коссак В. М., Лемик Р.Я., Навроцька Ю.В., Сенік С. В. Київ. Право. 2020. 752 с.
6. Цивільне процесуальне право України [Текст] : академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 622 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д. ю. н., професора, академіка Академії вищої школи України М. М. Ясинка (видання друге доповнене і перероблене) Київ. : Алерта. 2020 р. 810 с.
8. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572.
9. Цивільне процесуальне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2005. 624 с.
10. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондратьєва, Л.А. Остафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич; за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці : Чернівець. нац. ун-ет ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.
11. Цивільний процес : навч. посіб. / [К.В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Харків, 2020. 390 с.
12. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіріяк, О.О. Кармаза, С. І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинка. Київ. Алеута, 2016. 734 с.

Тема 8. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ: ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Міжнародна практика виробила декілька способів контролю за дотриманням міжнародних стандартів в галузі прав людини. По-перше, механізм міждержавного контролю і нагляду, який полягає в тому, що держава, яка підписала міжнародний документ в галузі прав людини, створює орган, який періодично вимагає від держав-учасниць звітів та надає їм рекомендації. Цей механізм називається політичним і його використання є неможливим щодо приватних осіб.

По-друге, механізм контролю за дотриманням прав людини, заснований на розгляді індивідуальних звернень приватних осіб. Так, процедура індивідуального звернення до міжнародно-правового інституту передбачено Європейською Конвенцією про захист прав та основних свобод людини, а саме Європейського Суду з прав людини – спеціального судового органу, який здійснює міжнародний захист прав людини.

Спершу, система захисту прав, передбачена Конвенцією, мала двоступеневу структуру: Європейська комісія з прав людини та Європейський суд з прав людини. Однак така структура системи захисту прав людини виявилася надто неоперативною і Протоколом № 11 було докорінно змінено цю систему – утворено новий Європейський суд з прав людини, який функціонує вже на постійній основі. Тому при підготовці до семінарського заняття необхідно детально ознайомитися із Протоколом № 11, а також звернути увагу на новели Протоколу № 14, якими передбачено зміни в процедурі розгляду індивідуальних заяв.

При вивченні питання юрисдикції Європейського суду, перш за все, потрібно звернути увагу на визначення субсидіарності компетенції ЄСПЛ, складові цього поняття, дослідити види юрисдикцій та проаналізувати винятки із загальних правил щодо компетенції Суду.

Питання для самоконтролю:

1. Компетенція Суду і внутрішнє право держав-учасниць Конвенції (принцип субсидіарності, принцип відмови від абстрактного контролю, принцип співрозмірності і пропорційності).
2. Протокол №14 Європейської конвенції: основні новели, внесені в роботу ЄСПЛ.
3. Перспективи подальшого реформування Європейського суду з прав людини.
4. Організаційна структура Європейського суду з прав людини. Повноваження структурних підрозділів цього Суду.
5. Компетенція функціональних підрозділів Європейського суду з прав людини: пленарного засідання цього Суду, судді, який розглядає справу одноособово, комітету, палати, Великої палати.
6. Практичні проблеми приєднання Європейського Союзу до держав-учасниць Конвенції.

Ключові терміни: система міжнародного захисту прав людини, європейський механізм захисту прав людини, Пленум ЄСПЛ, секція, палата, Велика палата, канцелярія ЄСПЛ, компетенція, повноваження, юрисдикція, субсидіарний характер юрисдикції ЄСПЛ.

Практичні завдання:

1. Жінка, яка є правовірною мусульманкою, стверджувала, що носить паранджу і нікаб (одяг, який вкриває все тіло, крім очей) відповідно до своїх культурно-релігійних та особистих переконань. Вона додала, що носить такий одяг добровільно, коли

перебуває в громадських місцях або на самоті, але не систематично. Тому вона не заперечувала проти того, щоб не носити його за певних обставин, але хотіла, щоб ніщо не заважало їй одягати його тоді, коли вона вирішувала так вчинити. Нарешті, вона не мала наміру досаждати іншим, але прагнула перебувати у злагоді зі своїм внутрішнім світом. Починаючи з 11 квітня 2011 року (дати набрання чинності законом № 2010-1192 від 11 жовтня 2010 року на всій території Франції) приховування обличчя в громадських місцях заборонено законом.

Чи має особа право на звернення до Європейський суд з прав людини? Якщо так, то про порушення яких прав, закріплених в Конвенції, може скаржитися заявник. Відповідь обґрунтуйте.

Література:

1. Андріанов К.В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм: дис... канд. юрид. наук / К.В. Андріанов. – К., 2002. – 185 с. URL: <http://www.disslib.org/rol-kontrolnoho-mekhanizmu-konventsiiyi-pro-zakhyst-prav-i-osnovnykh-svobod-ljudyny-v.html>.

2. Базов О. Європейський суд з прав людини в інституційній системі Ради Європи // Вісник Вищого адміністративного суду України. - К.: Видавнича організація "Юрінком Інтер", 2013. - 3. - С. 98-104.

3. Базов О. Питання юрисдикції Європейського суду з прав людини щодо розгляду міждержавних справ // Юридична Україна. - К.: Юрінком Інтер, 2015. - 6. - С. 84-92.

4. Бортновська З. Нові кроки у реформуванні механізмів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі, 2013.- 3.- С. 5-11.

5. Галкін І. Г. Особливості юрисдикції Європейського суду з прав людини / Ігор Григорович Галкін // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 285-288.

6. Гудима Д. Принцип екстериторіальності у практиці Європейського суду з прав людини // Право України. - К.: "Ин Юре", 2015. - 2. - С. 113-128.

7. Гусейнов Л. Просторові межі дії Європейської конвенції з прав людини / Л. Гусейнов // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – №4. URL: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=108>.

8. Дика Д. О. Організаційно-правові аспекти діяльності Європейського суду з прав людини в контексті європейських стандартів // Актуальні проблеми міжнародних відносин [Текст]: збірник наукових праць. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка Ін-т міжнародних відносин, 2011. - Вип. 99. - Ч. 2. - С. 142-148.

9. Європейський суд з прав людини: Організація, діяльність, процес [В.В. Лутковська (відп.ред.), І. Шевчук (упоряд.)]. — К. : Праксіс, 2005. — 166 с.

10. Європейський суд з прав людини // Право України. - К.: "Ин Юре", 2011. - 7. - С. 292-342.

11. Жалій Т. В. Правовий статус Європейського суду з прав людини за міжнародно-правовими нормами / Жалій Т. В. // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. – № 3-2.

12. Іванець І. Розвиток Європейського суду з прав людини як частини міжнародної системи захисту прав людини // Підприємництво, господарство і право. - К.: ТОВ "Гарантія", 2013. - 10. - С. 106-110.

13. Клименко О. М. Як звернутися до Європейського Суду з прав людини / Центр правових досліджень. — К. : Видавець Фурса С.Я., 2006. — 64с.

14. Конференція високого рівня про майбутність Європейського суду з прав людини : м. Брайтон, Велика Британія 19-20 квітня 2012 р.//Право України.-К.: "Ин Юре", 2012.-7.-С. 318-329.
15. Лищина И.Ю. Международные механизмы защиты прав человека / И.Ю. Лищина - Харьков: Фолио, 2001. - 112 с.
16. Манукян В.И. Европейский суд по правам человека: право, прецеденты, комментарии: Научно-практическое пособие. – К.: Истина, 2007. — 368 с.
17. Трагнюк О. Принцип субсидіарності за Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини 1950 р. // Право України, 2003. – № 1.
18. Туманов В.А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации деятельности / В.А. Туманов. – М. Издательство НОРМА, 2001. – 304 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/1343058/>.
19. Хроновскі Н. Формування єдиного європейського стандарту прав людини: приєднання європейського союзу до конвенції про захист прав людини і основоположних свобод / Хроновскі Н. // Європейське право. – 2013. – № 1–2. – С. 14–27.

Нормативно-правові акти:

1. Брайтонська декларація від 20 квітня 2012 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf [In English].
2. Брюссельська декларація від 27 березня 2015 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Brussels_Declaration_ENG.pdf [In English].
3. Ізмірська декларація від 27 квітня 2011 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2011_Izmir_FinalDeclaration_ENG.pdf [In English].
4. Інтерлакенська декларація від 19 лютого 2010 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2010_Interlaken_FinalDeclaration_ENG.pdf [In English].
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з протоколами № 11 і № 14 до Конвенції. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
6. Регламент Європейського суду з прав людини зі змінами та доповненнями. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf [In English].

Добір кандидатів на посаду суддю ЄСПЛ в Україні:

7. Указ ПУ «Питання добору кандидатур для обрання на посаду судді Європейського суду з прав людини від України» (від 14.09.2007 за № 869/2007).
8. Постанова КМУ «Про здійснення відбору кандидатів на посаду судді Європейського суду з прав людини» (21.03.2007 за № 524).

Тема 9. ПОРЯДОК ЗВЕРНЕННЯ ТА ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Відповідно до ст. 33 та ст. 35 ЄКПЛ суб'єктами звернення до ЄСПЛ може бути як держава (міждержавна заява), так і будь-яка фізична особа, неурядова організація або група осіб (індивідуальна заява). Індивідуальна скарга вперше в світовій історії уможливила правовий захист для окремих осіб на міжнародному рівні, в рамках міжнародної угоди та через незалежні органи правосуддя і, головне, навіть проти власної держави.

Варто зауважити, що європейське право визначає критерії прийнятності для розгляду індивідуальних заяв в ЄСПЛ за аналогією з поняттям підсудності в українському законодавстві. Студентам необхідно детально вивчити ст. 34 та ст. 35 Конвенції.

Європейським судом з прав людини напрацьовано рекомендації щодо порядку звернення до нього, що надає особі більше шансів для прийняття, розгляду та вирішення його справи в Європейському суді.

Питання для самоконтролю:

1. Компетенція функціональних підрозділів Європейського суду з прав людини: повноваження пленарного засідання цього Суду.

2. Компетенція функціональних підрозділів Європейського суду з прав людини: повноваження судді, який розглядає справу одноособово.

3. Компетенція функціональних підрозділів Європейського суду з прав людини: повноваження комітету.

4. Компетенція функціональних підрозділів Європейського суду з прав людини: повноваження палати.

5. Компетенція функціональних підрозділів Європейського суду з прав людини: повноваження Великої палати.

6. Особливості процедури розгляду індивідуальних заяв Європейським судом з прав людини.

7. Процедури мирного врегулювання та винесення пілотного рішення у практиці Європейського суду з прав людини.

8. Порядок набрання чинності рішеннями Європейського суду з прав людини.

Ключові терміни: індивідуальна заява, критерії прийнятності, пряма жертва, опосередкована жертва, потенційна жертва, ефективність національних засобів правового захисту.

Методичне завдання:

1. Опрацюйте Регламент Європейського суду з прав людини (особливо Розділ II, Гл. 1, 2, 4 – 6, 8, 10). Які стадії розгляду проходить справа в Європейському суді з прав людини? Накресліть відповідну схему.

2. Якою компетенцією наділені суддя, який розглядає справу одноособово; комітети Суду; палати Суду; Велика палата? Зобразіть схематично.

Література:

1. Андріанов К.В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм: Автореф. дис... канд. юрид. наук: : спец. 12.00.11 / К.В. Адріанов, Київський націон. унів-т ім. Т.Шевченка – К., 2003. – 18 с.

2. Анцупова Т. Забезпечення послідовності прецедентного права Європейського суду з прав людини: роль Великої палати // Право України. - К.: "Ин Юре", 2013. - 10. -С. 162-170.

3. Безе А. Процедура ухвалення пілотних рішень Європейським Судом з прав людини: перспективи та проблеми / Безе А. // Європейське право. – 2013. – № 1–2. – С. 84–100.

4. Бурма С. К. Міжнародно-правова характеристика інституту дружнього врегулювання в європейському суді з прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 – міжнародне право / Бурма Сергій Костянтинівич. – Одеса, 2015. – 20 с.

5. Дотан Ш. Судова тактика в Європейському суді з прав людини // Європейське право. - К.: "Ин Юре", 2013. - 1-2.- С. 58-84.
6. Європейський суд з прав людини [Текст] : організація, діяльність, процес / упоряд. І. Шевчук [та ін.] ; відп. ред. В.В. Лутковська. – К. : Праксіс, 2005. – 166 с.
7. Караман І. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство [Електронний ресурс] / Караман І. В., Козіна В. В. – К. : ВАІТЕ, 2015. – 136 с. – Режим доступу : <http://www.osce.org/uk/ukraine/232776?download=true>.
8. Коташевська Т. Довести, чого немає : [практика Європейського суду з прав людини: як довести брак коштів на найм адвоката] // Український адвокат, 2009.- 12. - С.23-25.
9. Пастухова Л. В. Європейський механізм забезпечення прав людини : навч. посібник [Електронний ресурс] / Пастухова Л. В. – Сімферополь : Таврія, 2009. – 224 с. – Режим доступу : <https://sci.house/zarubejnoe-pravo-scibook/naglyad-vikonannyam-rishen-vropeyskogo-sudu-27623.html>.
10. Хитра А. Я. Особливості процедури розгляду звернень у Європейському Суді з прав людини в кримінальних провадженнях / А. Я. Хитра, Я. О. Дащак // Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2016. – № 4. . – С. 235–243.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з протоколами № 11 і № 14 до Конвенції. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Регламент Європейського суду з прав людини зі змінами та доповненнями. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf [In English].
4. Постанова КМУ від 29.04.2004 за № 553 (із змінами від 13.05.2009 р.) «Про організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини».